

2010 YOKSULLUK ÇALIŞMASI AÇIKLAMALAR

Araştırmanın Kapsamı, Örnekleme Planı, Tahmin ve Bilgi Derleme Yöntemi

Yoksulluk ile ilgili çalışmaların en temel veri kaynağı, hanehalklarının gelir, harcama ve sosyal durumlarıyla ilgili bilgilerin derlendiği, hanehalkı gelir ve tüketim harcamaları araştırmalarıdır.

Türkiye’de yoksulluk konusunda yapılan özel araştırmaların dışında, Türkiye İstatistik Kurumu ve Dünya Bankası uzmanlarınca 1987 ve 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketlerinden elde edilen verilerin esas alındığı bir çalışma yapılmış ve Dünya Bankası tarafından “Türkiye: Ekonomik Reformlar, Yaşam Standartları ve Sosyal Refah Araştırması” adıyla 1999 yılında yayımlanmıştır.

Dünya Bankası’ndan sağlanan kredi desteği ile 2001 yılından itibaren yürütülen *Sosyal Riskin Azaltılması Projesi* kapsamında, hanehalkı bütçe anketi sonuçlarına dayalı olarak yoksulluk analizlerinin yapılması da yer almıştır. Bu bağlamda, 2002 yılında uygulanan Hanehalkı Bütçe Anketi’nden elde edilen veriler esas alınarak Türkiye’de yoksulluğun profili, nedenleri ve sonuçları üzerine Türkiye İstatistik Kurumu ile Dünya Bankası ortaklaşa bir rapor hazırlamıştır. Dünya Bankası ile ortaklaşa hazırlanan bu raporun temelini oluşturan sonuçlar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 14 Nisan 2004 tarihli “2002 Yoksulluk Çalışması” adlı haber bülteni ile kamuoyuna duyurulmuştur.

Kurumumuz yoksullukla ilgili çalışmalarına devam etmiş; 2003-2009 dönemine ilişkin olarak her yıl uygulanan Hanehalkı Bütçe Anketlerinden elde edilen verilere dayalı olarak gerçekleştirdiği Yoksulluk Çalışması sonuçlarını sırasıyla 24 Mayıs 2005, 14 Şubat 2006, 26 Aralık 2006, 26 Aralık 2007, ve 5 Aralık 2008, 1 Aralık 2009 ve 6 Ocak 2010 tarihli haber bültenleri ile kamuoyuna duyurmuştur.

2002 yılından itibaren yayımlanan harcamaya dayalı mutlak yoksulluk göstergelerinin, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyacak ve uluslararası kıyaslamalara imkan verecek şekilde revize edilmesi amacıyla, Türkiye İstatistik Kurumu bünyesinde ulusal ve uluslararası uzmanlarla birlikte değerlendirme çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda en uygun veri kaynaklarının ve yeni hesaplama yöntemlerinin araştırılması ve yeni göstergelerin üretilmesi çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalar sonuçlanıncaya kadar, uluslararası karşılaştırmalarda önem taşıyan satın alma gücü paritesine göre kişi başı dolar cinsinden yoksulluk oranları açıklanmaya devam edilecektir. Bu haber bülteninde satın alma gücü paritesine göre kişi başı 2,15 ve 4,3 dolar sınırlarına göre yoksulluk oranları verilmektedir.

Coğrafi kapsam: Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerleri kapsama dahil edilmiştir. Bu yerleşim yerleri, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından belirlenen ve Kurumumuzun diğer anket çalışmalarında da kullanılmakta olan kent-kır tanımı dikkate alınarak iki tabakaya ayrılmıştır. Buna göre;

- i. *Kentsel Yerler:* Nüfusu 20 001 ve daha fazla olan yerleşim yerleri,
- ii. *Kırsal Yerler:* Nüfusu 20 000 ve daha az olan yerleşim yerleri olarak tanımlanmıştır.

Kapsanan kitle: Anket çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan tüm hanehalkı fertleri kapsama alınmıştır. Ancak çalışmada kurumsal nüfus olarak tanımlanan yaşlılar evi, huzur evleri, yurt, hapisane, askeri kışla, hastane, otel, çocuk yuvalarında bulunan nüfus ise pratik nedenlerden dolayı göçer nüfus kapsam dışı tutulmuştur.

Örnek hacmi ve uygulama dönemi: Anket, 1 Ocak–31 Aralık 2010 tarihleri arasında her ay değişen yaklaşık 1104, yıl boyunca toplam 13248 örnek hanehalkı ile gerçekleştirilmiş, anketi geçerli olan hanehalkı sayısı 10 082 olmuştur.

Ağırlık katsayıları: Hanehalkı bütçe araştırması sonuçları, en güncel nüfus projeksiyonlarına göre ağırlıklandırılarak kitle tahminleri üretilmektedir. 2009 yılına kadar sözü edilen nüfus projeksiyonları, genel nüfus sayımı sonuçlarına dayalı olarak hesaplanmış, 2007 yılında ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kurulmuştur. ADNKS veritabanından elde edilen yaş ve cinsiyet yapısı ile nüfusun yerleşim yerine göre dağılımında, nüfus sayımlarına göre önemli dağılım farklılıkları bulunmaktadır. Bu doğrultuda, en güncel nüfus bilgilerinin elde edildiği bu sistemdeki bilgiler kullanılarak nüfus projeksiyonlarının üretilmesine başlanmış olup, ulusal ve bölgesel düzeyde nüfus projeksiyonları yenilenmiştir. Hanehalkı Bütçe Araştırması'nın 2007-2010 uygulamalarından elde edilen verilerde yeni nüfus projeksiyonlarına göre hesaplanan ağırlık katsayıları esas alınmıştır.

Tüketim harcamalarının kapsamı: Hanehalklarının aylık tüketim harcaması kapsamında; anket ayı içinde kendi ihtiyaçları için yaptığı mal ve hizmet satın alışları, kendi üretiminden tüketimi, hediye/yardım etmek amacıyla satın aldıkları; haneye hediye/yardım amacıyla gelen mal ve hizmetler ile çalışan fertlerin aynı gelir şeklinde işyerinden haneye getirdiği mal ve hizmetlere ilişkin bilgiler alınmıştır.

Bilgi derleme yöntemi: Her anketör, seçilen örnek hanehalklarını anket ayı öncesi bir kez, birinci ve ikinci hafta ikişer kez, üçüncü ve dördüncü hafta bir kez ve anket ayı bitiminde de bir kez olmak üzere ayda ortalama 8 defa ziyaret ederek, tüketim harcaması ve gelir bilgilerini kayıt etmektedir. Araştırmada kontrolör ve anketörün birlikte örnek hanehalkına yaptığı ilk ziyarette, hanehalkı ile tanışma sağlandıktan sonra hanehalkının sosyo-ekonomik durumuna ait bilgiler alınmakta, harcama kayıt defterinin nasıl doldurulacağı açıklanmaktadır.

Anket ayı içinde yapılan görüşmeler sırasında, hanehalkının anket ayında yaptığı gıda, giyim, sağlık, ulaştırma, haberleşme, eğitim, kültür, eğlence, konut, ev eşyası vb. gibi tüketim harcamaları hanehalkına bırakılan kayıt defterinden kayıtlama ve sorgulama yöntemi ile alınmaktadır. Anket ayı bitiminde yapılan son görüşmede ise, hanehalkı fertlerinin anket ayı içindeki istihdam durumu, iktisadi faaliyeti, mesleği, işteki durumu, anket ayı ve son bir yıl içerisinde elde ettiği gelir bilgileri derlenmektedir.

Araştırmada Kullanılan Temel Tanım ve Kavramlar

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya konutlarda, aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur.

Hanehalkı ferdi: Hanehalkını meydana getiren topluluğun her bir üyesidir. Bununla birlikte askerde, hapiste olanlar ve huzurevlerinde kalan yaşlılar ve yurttan kalan öğrenciler, hanede bir yıldan az kalan misafirler ve hanehalkından evlenme, askere gitme, çalışmaya gitme gibi sebeplerle kesin olarak ayrılanlar hanehalkı ferdi olarak kapsamamaktadır.

Tüketim: Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak üzere kullanılmasıdır.

Harcama: Bir mal veya hizmet satın almak için yapılan parasal ödeme veya fedakarlıkların tümüdür.

Tüketim harcaması: Hanehalkının anket ayı içinde tüketim amacıyla (yatırım ve iş amaçlı harcamalar hariç) satın aldığı, kendi üretiminden tükettiği, çalışan hanehalkı fertlerinin işyerinde üretilen ya da satışa sunulan maddelerden hanehalkında tükettiği, hanehalkının başka hane ya da kurumlara hediye vermek/yardımda bulunmak amacıyla satın aldığı mal ve hizmetlerin toplam değeridir. Tüketim harcamaları; "Gıda ve Alkolsüz İçecekler", "Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün", "Giyim ve Ayakkabı", "Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar", "Ev Eşyası", "Sağlık", "Ulaştırma", "Haberleşme", "Eğlence", "Eğitim Hizmetleri", "Lokanta ve Oteller" ile "Çeşitli Mal ve Hizmetler" olmak üzere 12 ana grupta sınıflandırılmaktadır.

Satınalma gücü paritesi: Ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırarak, ülkelerin yarattıkları Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın reel anlamda karşılaştırılmasına imkan sağlayan, farklı para birimlerini birbirine dönüştürme oranıdır.

Çalışmada ayrıca özellikle *uluslararası* karşılaştırmalarda kullanılan çeşitli *yoksulluk sınırları* da hesaplanmıştır. Bu bağlamda, satınalma gücü paritesine göre günlük kişi başına 1 \$, 2.15 \$ ve 4.30 \$ değerleri yoksulluk sınırları olarak tanımlanmıştır. Eşdeğer fert başına tüketim harcaması, satınalma gücü paritesine göre günlük kişi başına 1 \$, 2,15 \$ ve 4,30 \$'ın altında kalanlar yoksul olarak belirlenmiştir. 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL ; 2005 yılı için 0,830 YTL, 2006 yılı için 0,921 YTL, 2007 yılı için 0,926 YTL, 2008 yılı için 0,983 YTL, 2009 yılı için 0,917 TL ve 2010 yılı için ise 0,990 TL kullanılmıştır.

Eşdeğerlik ölçeği: Her ilave hanehalkı üyesinin aileye getirdiği ek harcamanın öncekiler kadar olmadığı ve yaş-cinsiyet farklılıkları nedeniyle hanedeki fertlerin tüketimlerinin birbirinden farklı olduğu varsayımları altında her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkine denk olduğunu ortaya koyan katsayılarıdır. Bu katsayılar kullanılarak hanehalklarının gerçek büyüklükleri hesaplanmış, hanelerin kaç *eşdeğer fertten* meydana geldiği belirlenmiştir. Ayrıca eşdeğerlik ölçeği, Türkiye genelindeki ortalama hanehalkı büyüklüğü dikkate alınarak iki yetişkin ve iki çocuktan oluşan dört kişilik hanenin eşdeğer büyüklüğüne göre düzeltilmiştir. Böylece farklı büyüklük ve bileşimlerdeki (yetişkin ve çocuk sayısı itibarıyla) hanehalkları arasında karşılaştırmalar yapmak mümkün hale gelmiştir.